

Тетяна Олександрівна ТРЕНЬ,
*Курсантка групи 941 факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
Університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки
Дмитро Олексійович АНІСІМОВ*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОЇ СИЛИ

Конституція України, як Основний Закон нашої держави, передбачає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю в Україні [1]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що в усіх сферах діяльності ці права мають максимально забезпечуватися. Національна поліція з метою запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення застосовує в межах її компетенції поліцейські заходи примусу, в тому числі й фізичний вплив. Питання реалізації такого поліцейського заходу має розглядатися через призму забезпечення прав та свобод людини. Відсутність наукових робіт щодо дотримання права на свободу та особисту недоторканність при застосуванні фізичної сили і зумовлює актуальність дослідження.

Суттєве значення має той факт, що застосування фізичної сили є допустимим тільки тоді, коли інші засоби є неефективними або не матимуть наслідком досягнення бажаного результату. Право на свободу та особисту недоторканість – не абсолютне право, оскільки може бути обмеженим, талише на підставах та в порядку, які чітко визначені в законі.

Вважаємо за необхідне розглянути сутність права на особисту недоторканість в аспекті застосування фізичної сили. Цікавою є позиція науковців, які стверджують, що слід відрізнити фізичну недоторканність, яка, на нашу думку, і лежить в основі захисту цього права під час застосування заходів фізичного впливу [2, с. 253]. Фізична недоторканість повинна включати в себе захист від насильства, небезпечних для життя і здоров'я дій, охорону свободи. З цього випливає, що застосування фізичної сили поліцейськими має бути чітко регламентовано законом, а правоохоронці під час виконання службових обов'язків зобов'язані керуватися підставами для застосування цього заходу. Також чи не найважливішою умовою застосування фізичної сили має бути пропорційність. Остання передбачає, щорозмір завданої шкоди не має перевищувати відвернену, а вид фізичного впливу має відповідати поставленій меті поліцейського заходу.

Хочемо звернути увагу на те, що важливе значення мають загальнодержавні стандарти застосування заходів фізичного впливу. Саме вони визначають допустимий рівень застосування сили до підозрюваних у порушенні правопорядку в залежності від конкретної ситуації. В більшості країн такі стандарти визначені законодавством і шляхом судової практики становлять основу посадових інструкцій співробітників правоохоронних органів. Як такої загальної моделі застосування сили сьогодні не існує, однак першочерговою метою застосування сили правоохоронними органами наразі є чіткий та розумний баланс у будь-якій ситуації. Треба сказати, що порушення

цього принципу може призвести до незворотних наслідків, таких як смерть чи каліцтво [3, с. 135].

Дійсно, невизначеність порядку дій в тій чи іншій ситуації хоча й дає свободу вибору поліцейському тої чи іншої поведінки під час різних обставин, проте в той же час припускає можливість численних порушень прав людини під час застосування поліцейським заходів примусу, бо кожен поліцейський захід, що обмежує права людини тією чи іншою мірою, не підкріплений буквою закону, перетворюється на порушення прав людини з боку представника правоохоронних органів. Задля запобігання таких проявів Закон зобов'язує поліцейського повідомляти своє керівництво про всі випадки застосування фізичної сили [4, с.37].

Межа допустимості застосування фізичної сили є досить тонкою. Отож, поки людина існує та діє з власної волі, без примусу, вона недоторкана. Але як тільки вплив на неї здійснюється примусово, недоторканість обмежується. В такому разі примус є правомірним. Коли ж недоторканість порушується, а не обмежується, застосування заходів фізичного впливу є неправомірним.

Принагідно зазначити, що термін «свобода» не доречно розглядати відокремлено від «особистої недоторканості», їх варто розуміти як взаємодоповнюючі поняття. Свобода передбачає вільний вибір місця перебування, вільне пересування, право на відсутність спостереження. У вказаному аспекті право на особисту свободу можна розглядати як право на такий стан, при якому людина може розпоряджатися собою, своїм тілом, психікою, мораллю, безпекою на власний розсуд, обмежуючись лише правами інших осіб. Однак у передбачених законом випадках, а саме у кримінальному провадженні, вони можуть бути обмежені у зв'язку з необхідністю захисту соціально значущих цінностей, а також прав і свобод інших людей.

Не слід забувати, що застосуванню заходів фізичного впливу має передувати контроль над правопорушником шляхом діалогу, стримування. У разі, якщо розуміння шляхом діалогу досягти не вдалося, а спротив порушника правопорядку є достатнім для застосування фізичної сили, рівень такого впливу має бути необхідним для отримання розумної та тактичної переваги, можливості розірвати контакт чи посилити реакцію.

Підсумовуючи вищезазначене, треба сказати, що службовці закону повинні у своїй службовій діяльності використовувати ненасильницькі засоби з метою забезпечення права на свободу та особисту недоторканість людини, а застосовувані ними заходи фізичного впливу мають бути пропорційними та достатніми, аби досягнути поставленої мети.

Перелік використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Стецовский Ю.И. Право на свободу и личную неприкосновенность. // Ю.И. Стецовский / М. 1999. 340с.
3. Васильева Е. Г. Принцип неприкосновенности личности в уголовном процессе. Актуальные вопросы уголовного процесса современной России: Межвузовский сборник научных трудов. Уфа: РИО БашГУ. 2003. 263 с.
4. Припутень Д.С. Поняття та особливості примусу у службовому управі України, не пов'язаного із юридичною відповідальністю. Journal «ScienceRise: JuridicalScience». 2018. № 2 (4). С. 36–41.